

Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
Педагошки факултет – Битола
Македонско научно друштво – Битола

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
ОД ТРКАЛЕЗНАТА МАСА**

ДЕЛОТО НА КОНЕСКИ

*ПОСТОЈАН ИЗВОР НА
ИСТРАЖУВАЊА ВО
НАУКАТА ЗА ЈАЗИКОТ,
ЛИТЕРАТУРАТА И
КУЛТУРАТА*

*Ноември, 2021
Битола*

Универзитет „Св. Климент
Охридски“ - Битола

Македонско научно
друштво – Битола

Педагошки факултет –
Битола

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

ОД

ТРКАЛЕЗНАТА МАСА

**„ДЕЛОТО НА КОНЕСКИ – ПОСТОЈАН ИЗВОР НА
ИСТРАЖУВАЊА ВО НАУКАТА ЗА ЈАЗИКОТ,
ЛИТЕРАТУРАТА И КУЛТУРАТА“**

Ноември, 2021

СОДРЖИНА

Димитар Пандев

ПОЕТИКАТА НА КОНЕСКИ НА ФОНОТ НА ФИЛОЛОГИЈАТА И
ЛИНГВИСТИКАТА.....9

Људмил Спасов

МОИТЕ СЕЌАВАЊА ЗА КОНЕСКИ 14

Виолета Јанушева, Марија Стојаноска

КОНЕСКИ, МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ПИШАНАТА ПРАКТИКА.....20

Анита Ангелевска

ЛУЃЕ НА „НОВОТО ВРЕМЕ“ Конески vs. св. Климент.....30

Звонко Танески

ТРЕТМАНОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО СЛОВАЧКАТА СЛАВИСТИКА.....36

Весна Продановска-Попоска, Мирјана Пачовска

ВЛИЈАНИЕТО НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ ВРЗ МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК СПОРЕД КОНЕСКИ42

Лили Бошевска, Александра Упале

ИСТРАЖУВАЊА ВО УЧИЛИШНА БИБЛИОТЕКА: ДЕЛОТО НА КОНЕСКИ –
ИЗВОРНИК НА ИЗВОНРЕДНОСТА НА МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК
.....50

Миме Тасеска-Китановска

УТВРДУВАЊЕ НА СОДРЖИНИТЕ ПО ПРАВОПИС ВО НАСТАВАТА ПО
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА ОД ОСНОВНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ И ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА
ВО СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ56

Лидија Павловска, Марија Пискачева

МОЖНОСТИ ЗА КОРЕЛАЦИЈА МЕЃУ НАСТАВНИТЕ ПРЕДМЕТИ И
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ.....69

Виолета Китановска

ПЕДАГОШКОТО ВЛИЈАНИЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА КОНЕСКИ73

Светлана Јакимовска

ПОЖИВОТОТ НА КОНЕСКИ79

Златко Жоглев

МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ91

Даниела Андоновска-Трајковска

МЕТАПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ И ЗА РАЃАЊЕТО НА ПЕСНАТА ЗА
„СТЕРНА“98

Милена Касапоска-Чадловска, Силвана Нешковска, Лела Ивановска

АНАЛИЗА НА АНГЛИСКИОТ И НА ФРАНЦУСКИОТ ПРЕПЕВ НА „СТЕРНА“ ОД
БЛАЖЕ КОНЕСКИ..... 105

Стела Босилковска

ПРЕПЕЛУВАЊЕТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ... *оти поезијата помага да се откријат
прозодиските елементи на јазикот...* 117

Ана Динковска-Божиновска

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА СИМБОЛИЧКИТЕ АСПЕКТИ НА ПЕСНАТА
„ДЕТЕ ЗАСПАНО КРАЈ ЕЗЕРО“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ 127

Иван Антоновски

„ЛОЗЈЕ“ НА КОНЕСКИ КАКО (НЕ)СЛУЧАЕН НАСТАН
ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ..... 132

Зоран Николовски

ЗА НЕКОЛКУ ЛЕКСИЧКИ ГАЛИЦИЗМИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 140

Иван Антоновски
Скопје,
РС Македонија

„ЛОЗЈЕ“ НА КОНЕСКИ КАКО (НЕ)СЛУЧАЕН НАСТАН ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ

Апстракт: „...Не сум имал никогаш некоја намера посериозна да се бавам со проза. И таа збирка на некој начин случајно настана.“ – вели Блаже Конески за збирката раскази „Лозје“. Но, читана и вреднувана во севкупниот македонски книжевен контекст, оваа книга, иако нема доживеано потемелити критички осврнувања и оценки, не е многу вреднувана и во периодот на нејзиното објавување не само што не е случајност туку е и настан во современата македонска книжевност. И тоа не само заради тоа што неколку од расказите објавени во неа спаѓаат во антологискиот врв на македонскиот и јужнословенскиот (претходно и југословенскиот) прозен уметнички израз туку, пред сè, затоа што со „Лозје“, Конески има остварено еден исклучително важен исчекор за нашата белетристика како во тематска така и во изразна смисла. Исчитувањето на оваа книга во рамките на историскиот развој на македонската проза укажува дека нејзината објава можела да одигра клучна улога во осовременувањето на македонската книжевност, со ослободување од стереотипите и анахронизмите доминантно присутни во македонската (а и југословенска) прозна продукција по Втората светска војна. Во овој труд, „Лозје“ се исчитува и коментира од ваква перспектива, како остварување на исклучителна поетичка иновативност на своето време. Но, едновременно, во исчитувањето и коментирањето се имаат предвид и автопоетичките искажувања на Конески, коишто упатуваат кон неопходноста „Лозје“ да се вреднува како потврда на вдахновената, недогматска естетика на неговиот севкупен творечки израз. Притоа, се поставува и прашањето за развојот на македонската проза, доколку Конески имаше време повеќе да се посвети на изразувањето во прозна форма.

Клучни зборови: Блаже Конески, „Лозје“, проза, поетика, модернизам.

„Не сум имал никогаш некоја намера посериозна да се бавам со проза. И таа збирка на некој начин случајно настана“ – има речено Блаже Конески за збирката раскази „Лозје“ (Андреевски: 2009). Но, читана и вреднувана по временска дистанца, во севкупниот македонски книжевен контекст, оваа книга – негово прозно деби не само што не е случајност туку е настан во современата македонска книжевност. Неспорно е дека како што посочува Милан Ѓурчинов непосредно по нејзиното објавување во 1955 година, „нејзиното значење (како прозен првенец на поетот Конески) не треба ниту да се преувеличува ниту да се потценува“ (Ѓурчинов 2008: 92)¹⁴, но како што ќе нагласи самиот Ѓурчинов, 46 години подоцна, „...непобитен е заклучокот дека со *Лозје* Конески беше остварил еден сигурен и подолго време очекуван исчекор на нашата белетристика како во тематска така и во изразна смисла, исчекор кој беше неопходен во осовременувањето на нашата литература во целост, за ослободувањето од пливнатите стереотипи и анахронизми какви што ги имаше премногу во тогашната наша прозна продукција“ (Ѓурчинов 2002: 44).

Но, за оваа прозна книга – настан, Димитар Митрев, иако најревносен проследувач на македонската книжевна продукција од тој период, воопшто не се произнесува по нејзиното објавување во 1955 година, за по извесна временска дистанцираност да истакне дека прозното деби на Блаже Конески, „Лозје“, за нашата реалистичка еволуција значеше почеток на еден чеховски третман на сивото и обичното во животот на луѓето (1988), додека Миодраг Друговац, во неговата „Историја на македонската книжевност – XX век“, првата прозна книга на Конески не ја ни споменува во приказот на развојот на

¹⁴ Текстот е објавен во списанието „Современост“ во мај 1955 година и потоа во првата книга на Ѓурчинов, „Време и израз“ (1956), а во овој текст е цитиран според избраните дела на Ѓурчинов (2008).

современата македонска проза. Иако не би можело да се каже дека е книга којашто со својата објава предизвикува епигонистички поетички бран во македонскиот расказ, неминовно е дека таа е творечко остварување со десет раскази на прозаист за којшто уште во средината на педесеттите години на минатиот век е забележано дека е „ослободен од онаа успореност и монотоност, од онаа често пати самоцелна и изнурителна дескриптоманија, од она занаетско и астетично нижење на зборовите ред по ред, од кое изгледаше дека хронично боледуваше нашиот раскажувач“ (Гурчинов 2008: 81). Оттука, согледано од денешна перспектива, недопустливо е несоодветно валоризирање или невалоризирање на „Лозје“ во рамките на македонската книжевна вертикала на минатото столетие. Но, со тоа и одново се отвора прашањето за нецелосната, недоволната и/или несоодветната критичка рецепција на „Лозје“, во периодот на нејзиното објавување, а и не малку потоа, пред сè, во македонската книжевна средина, иако наспроти тоа, некои од расказите поместени во оваа книга, се валоризирани во повеќе антологиски избори на, тогаш, југословенскиот расказ (пр. антологијата на југословенскиот расказ, издадена во Лајпциг, дури и носи наслов по расказ на Конески – „Петревата песна“, при што насловот на неговиот расказ, „Песна“, е проширен со името на главниот јунак / протагонистот во конкретниот прозен текст). Или, поконкретно речено, одново се отвора прашањето дали македонската книжевна критика и македонската книжевна средина, воопшто, беше (и дали можеше да биде) целосно подготвена да пристапи соодветно кон вреднувачко микрочитање на прозното деби на Конески.

„Битно ли е за наведените раскази кон каков книжевен правец се однесува нивната фактура? Сигурно – не.“ – ќе нагласи Гурчинов (2008: 81) по објавувањето на „Лозје“. Но, токму поливалентноста на книжевните правци, односно на стилските формации, којашто ја одразуваат расказите на Конески, е едно од клучните обележја на поетиката на неговата дебитантска проза. Со неа, тој не само што целосно и тематско-мотивски и изразно е на страна од, дотогаш, доминантниот социореалистички дискурс туку и не припаѓа целосно ниту кон реализмот ниту кон модернизмот (и покрај обидите во критичките интерпретации да биде вреднуван во таква стилско-формациска рамка) и на поетички план одразува, условно речено, стилско-формациска хибридна форма како што овдешната книжевна критика поопстојно ја препозна многу подоцна, особено со осознавањето на особеностите на поетиката, којашто и надвор од македонскиот книжевен контекст се идентификуваше како „нов реализам“, за потоа, во отсуство на поетичко единство во книжевниот простор, да прерасне во „книжевен индивидуализам“. Во исто време, во ниту еден од овие раскази не може да се препознае и да анализира класичен тек на нарацијата каков што се очекува според канонот и на реализмот и на модернизмот, исто онолку колку што е отсутно и придржувањето до поетичката формула на структурирање на фабулата и сижето, којашто би овозможила да се анализира текстот со примена на структуралистичките теории, барем не онака како што е остварливо кај поголемиот дел од реалистичките и од модернистичките раскази од македонската книжевност. Поконкретно, иако се раскажани од позиција на омнисцентен раскажувач, не станува збор за текстови со класичен заплет, кулминација и расплет во текот на раскажувањето, но во исто време не станува збор ниту за жанровски *чисти* текстови, туку за *жанровски* хибридна проза (расказ – есеј, *граничен текст* меѓу расказ и новела итн.), којашто во македонскиот книжевен простор поизразено се појави многу подоцна. Оттука е и согледувањето на Атанас Вангелов дека „токму таа проза на Конески има директна врска со нашата најнова проза“ (сп. Јурукоска 2020: 10) – прозата на новите автори на XXI век.

Следствено, без ни малку глорификација за делото на Конески, треба да се има предвид дека „Лозје“ во себе синтетизира особености на поетички / изразни искуства и

особености коишто во периодот на нејзината објава не беа познати за дотогашната раскажувачка практика во македонскиот книжевен простор. Од денешната перспектива, и покрај извесната упатеност на македонската книжевна критика во поетичките особености на книжевните тенденции и остварувања надвор од македонскиот и, воопшто, јужнословенскиот книжевен контекст, се препознава и критичката неможност целосно соодветно да се анализира и да се вреднува непознатото (а навидум, првично погрешно перципирано како познато заради присуството на рефлексивна особеност од претходни, предмодернистички книжевни особености) во поетичката хибридна што ја претставува како целина. Може да се каже и дека тоа е и неподготвеност за рецепција на таква поетичка хибридна како дел од тогашната македонска книжевна стварност, имајќи предвид дека, и покрај т.н. забрзан книжевен развој, не може да се рече дека во тој момент македонската книжевна сцена била подготвена за поетички експерименти меѓу традиционалното (канонизираното) и новото. Тие би биле изразено непознати за книжевниот канон, иако на места вклучуваат еманација на ползувани, но надградени книжевни обрасци, како што е случајот со Чеховата поетика во дел од расказите на Конески („Лозје“, „Изложба“, „Потез“ и автобиографскиот „Прочка“).

Накучо, клучната одлика на расказите од „Лозје“ и тоа и на кусите и на подолгите раскази е поетичката, комплексна едноставност, којашто е прозен пандан на комплексната едноставност на „простата и строга песна“ на Конески. Прозна, комплексна едноставност во себе ги вклучува и комплексната тематска едноставност релевантна за она што во некои од критичките осврнувања се нарекува „современ живот“ (а во тој контекст и книжевна трансформација на автобиографското и познатото од стварноста ставено во покомплексни мисловно-творечки рамки) и изразната едноставност, преку коишто се остварува комплексната поливалентна отвореност на секој од текстовите, со различни интерпретативни рамништа. Таквата едноставност ја има и во подолгите раскази на Конески, иако, повремено, е оспорувана во некои од критичките осврнувања во периодот на објавувањето на книгата.

Оттука, не можеме да се согласиме со оцената на Ѓурчинов дека, иако првата прозна книга на Конески воведува еден непосреден и темпераментен раскажувач во нашата книжевност, „...со неа низа акутни проблеми на нашиот денешен (тогашен – заб. наша) прозен развој не престануваат, туку напротив, би рекол допрва започнуваат“ (Ѓурчинов 2008: 92). Тоа е така особено затоа што притоа се упатува на став дека во „Лозје“ отсутува „изградена и целосна творечка индивидуалност, од белетрист со свој оформен и уедначен творечки став и свој автохтонен и компактен тематски простор“ (ibidem). Не би можело да се тврди дека „Лозје“ извршува поетичко – тематско и стилско-изразно влијание со коешто ги разрешува „проблемите“ на рамниште на севкупната книжевност, но согледано од позицијата на денешното македонско книжевно искуство, не би можело да се тврди дека во оваа книга се истакнати или генерирани некои од тие проблеми. Уште помалку е вистинито тврдењето дека има отсуство на творечка индивидуалност затоа што, иако неретко е забележливо експериментирањето со сегментите на изразот во „Лозје“, составен дел е од нејзината препознатлива комплексна едноставност, којашто ја има и во подолгите раскази, и тоа поизразена отколку во првата половина од книгата. Но токму тие раскази се оценети со негативни, но и ригидни оценки од Милан Ѓурчинов и Александар Спасов, дотолку што при осврнување за подолгиот расказ „Љубов“ е поставено прашањето: „Возможно ли е авторот на „Песна“ и на „Љубов“ да е едно и исто лице?“ (Ѓурчинов 2008: 87). Впрочем, Ѓурчинов и експлицитно нагласува дека „Лозје“ на Конески требало да заврши некаде на 61-та страница. Но, „за жал“, вели Ѓурчинов, таа не завршила „ни на 81-та страница“ ни потоа и затоа неговата критика била принудена да пристапи кон здодевната „монотона рударска работа“ (2008: 82).

Согледано во севкупниот македонски книжевен контекст, од ретроспективна позиција, го споделуваме ставот на Вангелов (2021) за тоа кој е главниот аргумент, но и порив на тогашната критика, која, како и прозата и поезијата, брзо го има добиено називот „модернистичка“, лоцирајќи го во есејот „Време, израз“ на тогаш радикалниот модернист Димитар Солев, кој подоцна, токму од Ѓурчинов беше наречен „програмски“. Поконкретно, во овој есеистички, програмски текст, Солев промовираше парола според која една модерна проза сè повеќе „еманира“ и сè помалку „декрибира“, а прозата што држи до „анегдота“ и „ликови што ги опишува“ е, веќе, анахронизам – став, којшто за волја на вистината, како што би рекол Конески, во тој период е присутен и во други европски книжевни средини, и со поразлична традиција и (дис)континуитет од оние на македонската, под влијание на „новиот француски роман“. Ваквите перцепции и ставови на Солев, евидентно ги споделува и тогашната етаблирана модернистичка критика, што се наметнува и како причина за оцената дека подолгите раскази на Конески не се напишани во духот на тогашниот „модерен сензибилитет“. Имено, дескрипцијата во потесна и поширока смисла, вклучувајќи ја и онаа што се однесува на ликовите и анегдотската, наместа и дигресивно дополнета подлога во овие раскази на Конески, се најголемите гревови за коишто тогашните критичари – модернисти го обвинуваат прозаистот – дебитант Конески.

Но, токму дескрипцијата остварена на таков начин, како и поврзаноста со анегдотата, а исто толку и „дигресиите во кои доминира сентенцизноста и резонерството“, за коишто Ѓурчинов ќе рече дека се „најголема опасност во прозниот израз на Конески“ (2008: 90–91), остварија свој исклучителен одраз и најдоа свое упориште и во доцниот модернизам. Не му беа туѓи на постмодернизмот, а речиси се дел и од канонот на т.н. „нов реализам“ и на т.н. „нов модернизам“ коишто следат по загушеноста од постмодернистичките колажи. Или, со други зборови, она за што во педесеттите години на минатиот век му е забележувано на прозаистот Конески, како недостаток или негативност на неговиот расказ, подоцна ќе претставува дел од поетичката норма и нејзина закономерност. Освен тоа и критички се опсервира како нејзино достоинство, дотолку повеќе што во анализата на некои прозни текстови се оценува индивидуалноста на стилот и изразот, особено по завладувањето на книжевниот индивидуализам, на рамниште на своевидна развојна етапа на книжеvnата стварност. Како еден од бројните конкретни примери во којшто многу подоцна има елементи од поетиката на подолгиот расказ на Конески, меѓу другите се издвојува и раскажувачката поетика на Димитар Пандев, но со друг сензибилитет, особено присутна во прозата на поновите македонски прозаисти заради што Вангелов констатира дека „нашите сегашни, нови прозаисти се далеку од тоа да ги презрат интригата и психологијата во својата нарација, составки што за нашите модернисти од 50-тите беа „застарени изразни средства“. Тоа не значи друго, освен дека таа нарација воспостави жива, духовна врска токму со оној тип раскажување што дојде до израз во долгите раскази на Конески“ (2021).

Впрочем, денес „веќе одамна се надминати или би требало да се надминати ставовите дека описите претставуваат „прекин во раскажувањето. Таквите сфаќања се нелегитимни дури и за самоцелната дескрипција, т.е. „безначајната белешка“ (=„непотребен детал“). Таа е, можеби „луксуз во нарацијата“, но со својата „функционална нефункционалност“ има своја цел: „да се земе воздух, да се внесе стварност во текстот на фикцијата, да се убеди читателот во тоа што се кажува!“ (Караниколова 2012: 41). Во расказите на Конески, дескрипцијата, исто колку и повремениите дополнителни коментари на нараторот, коишто Ѓурчинов, исто така ги вбројува меѓу „грешките“ во дел од расказите од „Лозје“ затоа што „го нарушуваат природниот тек на нарацијата“ (2008: 91), всушност ја остварува и оваа функција пред таа да биде целосно спознаена од нашата книжевна критика како таква наротивна

можност. Дескрипцијата, во некои од текстовите остварува и одреден придонес за поливалентната отвореност за повеќе интерпретативни рамништа во исчитувањето на текстот.

Оттука може да се констатира дека исчитувањето на подолгите раскази на Конески од македонските модернистички критичари, меѓу другото е „заразено“ од „детските болести“ коишто ги прележуваат голем дел од критичко-естетските платформи. Целта на овие платформи е да отпочне нова фаза на книжевниот развој. Критичарите сметаат дека за да биде остварливо тоа, неизбежно е избегнување или негирање на поетичките особености на некои од претходните стилски формации коишто ги мина европската книжевност. Исто така, според нив потребно е неприфаќање на секоја поетичка особеност којашто отстапува од прифатливиот „образец“ на текстот или во случајот – нарацијата, а со тоа и негативна критичка рецепција на присуство на сегменти од тие особености во актуелната книжевна стварност. Наспроти тоа, во нарацијата на Конески, има синтеза меѓу новото и старото – не само предмодернистичкото и соцреалистичко во авторската (не само македонска) книжевност туку и фолклорното. Тоа наговестува проза којашто во македонскиот книжевен контекст, во тој момент го претставува книжевно, хибридно непознатото. Очигледно, тогашните нови тенденции не прифаќаа поетички компромис меѓу веќе канонизираниите особености на некои стилски формации, некои елементи на поетиките што ги сметаа за декадентни и новиот книжевен израз за којшто се залагаа. Па затоа, забележувајќи го присуството на поетички инкорпорираниите дескриптивност и дигресивност во нарацијата, не ја препознаа до крај стилско-изразната целовита комплексност на подолгиот расказ на Конески, а со тоа и функцијата што ја имаа тие, за нив, „анахрони“ елементи. Функцијата во прозата кај Конески суштински се разликува од поетичката функција што ја имаат во предмодернистичката и социореалистичката проза.

Но, од друга страна, не препознаа и дека декспривноста, анегдотска предлошка и дигресивноста, се поетичка одлика којашто се должи и на поимањето на Конески за книжевноста. „...Во литературата нема недоживеано. Само, може да биде од мене доживеано лично, може да биде раскажано, да сум го чул од друг. Па, можеби тоа што ми го раскажале да направило на мене многу поголем впечаток од тоа што самиот сум го доживеал. А може нешто и да измислам. А може нешто и да сонувам. А може нешто и од литературата да земам. Сето тоа е доживеано. Во секој случај треба да има канали за авторот да ја дознае реалноста. А тие канали треба да комуницираат и со неговите читатели. Инаку ќе изостане врската меѓу авторот и читателите“ – вели Конески (сп. Андреевски 2009). Оттука, при микрочитањето на расказите од „Лозје“, сегментите за коишто забележува Ѓурчинов се восприемаат и како поетичка последователност на определбата во книжевноста да се остварува естетизиран и мисловен дијалог со доживеаното, иако Ѓурчинов за расказот „Крчмите“ ќе забележи дека во поголемиот дел од својот текст, Конески „...се движи на една стабилна почва од сигурни факти и едноставни инвентивни доградувања“ (2008: 88).

Од друга страна, во овој контекст на критичка рецепција, молкот на Митрев во периодот на објавувањето на „Лозје“, имајќи ја предвид неговата позиција на предводник на предмодернистичката македонска критика, ја наметнува и размислата дали за дел од тогашната критичка мисла, со дебитантската прозна книга на Конески, ако ѝ се посветеше потемелно и погласно афирмативно критичко внимание (коешто не е исклучено дека би резултирало со следење на еден прозен образец во зародиш), можеби прерано ќе се оствареше и тематско-мотивски и стилско-изразен пресврт и нов тек во македонската проза. Тоа би довело и до поинаков формат на македонскиот модернизам, којшто би егзистирал паралелно и со стилско-изразната особеност на пера како она на Славко Јаневски – можеби порано од она што се чинело за соодветно за

тогашната концепција и рецепција на соодветен забрзан книжевен развој. „Лозје“ се остварува и треба да се вреднува како потврда на вдахновената, недогматска естетика на севкупниот творечки израз на Конески. Но, се чини ваквите прашања допрва ќе треба да бидат елаборирани од македонската книжевна наука, кога таа веќе има временска оддалеченост (од 50-тите години на минатиот век досега), што е доволно за објективна и необременета, а во исто време и неидеализирана и неполтронизирана рецепција.

Но, во ваквиот книжевно-историски и критички контекст, неизбежно е да се констатира дека оние сегменти коишто за модернистичките критичари беа аномалии на расказите на Конески, не се резултат на помала творечко-самокритичка посветеност на текстот, како што имплицитно е укажувано во 50-тите години на минатиот век. И самиот Конески нагласува дека расказот „Крчмите“ за којшто Ѓурчинов искажува најостра критика во текстот објавен уште во мај 1955 година, во списанието „Современост“, всушност е неговиот прв напишан расказ (уште во 1944 година). Конески, подоцна, овој расказ најмногу го има доработувано, односно коригирано. „Десет години тој текст останал така настрана. Кога го открив, го прочитав и видов дека со извесни корекции тој може да се објави. Јас тие корекции ги направив“ – вели Конески (Андреевски, 2009). Од друга страна, расказот „Песна“, којшто и Ѓурчинов и Спасов го оценуваат исклучително високо од аспект на неговата стилско-изразна рафинираност, а Ѓурчинов дури и констатира: „извонреден расказ“, кој, покрај „Прочка“, е „најсугестивниот расказ во збиркава“. „Сè е тука поставено на свое место. Ништо не може да се одземе, ништо да се додаде“ (Ѓурчинов, 2008: 86). Самиот Конески сведочи дека е напишан во еден здив. „...се случи јас да го импровизирам расказот *Песна*, така да кажам на еден здив. Беше веќе тоа, летото педесет и четвртата година, август месец, или самиот почеток на септември. Се најдов во зградата на тогашниот Филозофски факултет, близу до Вардар. Не во старата зграда, ами малку подолу, оние училишта кајшто беа... Не беше работен ден, а имав задача во амамот да отворам една изложба на нашите ликовни уметници. Да речеме, тоа беше предвидено за 11 часот. А јас имав време. Негде во девет и пол можеби сум отишол на факултет. И таму, за да ми помине времето, уште еден час, ставив една хартија на машината и пробав некои свои впечатоци од посетата, претходно, на еден манастир, на машина да ги забележам. И одеднаш тргна тој расказ. Го напишав. Тоа е за мене единствен случај. Јас никогаш не пишувам на машина, ами со рака. И тој е скоро без поправки после објавен по онаа верзија тогаш што настана.“ – вели Конески во разговорите со Цане Андреевски (2009).

Оттука, евидентно е дека сето она што е составен дел од расказите на Конески, колку и да подлежи на вродена и вдахновена творечка интуиција и неспорен талент (иако Ѓурчинов самиот нагласува дека свесно, од критичка позиција ја избегнува етикецијата на талентот при вреднувањето и коментирањето на „Лозје“), на поетички план е резултат на обмислена и свесна авторска концепција и постапка и иако збирката „Лозје“ е објавена мошне скоро по создавањето на расказите од нејзината содржина, ништо во неа не е резултат на недоволна авторско-самокритичка посветеност на нејзините поетички особености. Самиот Конески упатува на неопходноста за организација на прозниот текст. „...Има некој принцип што го организира текстот. Текстот треба да биде организиран на таков начин што секој што го чита да мисли дека тој го создава. А не да си вели – а ова не требало да влезе, она не требало да влезе. Текстот е тогаш успешен, кога оној што го чита си мисли дека тој го создава во моментот. Ако авторот го постигне тоа, тогаш се ослободил од приватизмот, независно колку е тоа автобиографска работа... ..ако читателот има илузија дека тој во моментот како да го искажува текстот, во моментот на читањето, тогаш е постигната целта и во тој момент станува совршено неважно дали текстот предава вистински преживелици, вистински животни факти од

опитот на авторот или тој претставува слободна комбинација на извесни факти.“ (Андреевски, 2009) – нагласува Конески.

Неспорно е и дека неговиот расказ којшто остварува таква комуникација со реципиентот, подлежи на авторски осмислена организација на текстот и сето она што го има во него, а за критичарите – модернисти Ѓурчинов и Спасов е „анахроно“ и „банално“, за Конески е составка на таа текстуална организираност – на неговиот израз и на неговата поетика. И самиот Ѓурчинов со други зборови вели дека изразот и поетиката на Конески *не робуваат на стилско-формациска рамка* или барем Конески не се придржува до стилско-формациска рамка, онака како што инсистира и обмислува раниот македонски модернизам.

Впрочем, со примена на современата книжевна теорија, токму во таквите составки се препознава најголемиот предизвик за критичко-теориска анализа на „Лозје“ од Конески, особено литерарната дескрипција. „Како еден од начините на литерарно претставување (=диегезис, т.е. нарација во поширока смисла), описот во оваа прозна збирка постои во два типа: „чист“ опис, кој подразбира два вида – „чист“ опис во потесна смисла (=опис на средина, амбиент, атмосфера) и опис на лик (=портрет), а потоа и „наративизиран“ опис (=опис кој копнее кон конкретизација) и опис „супстантивизиран предикат“ (=„кондензирано дејство“) или: чист опис на наративни елементи. Последниов го подразбира прагот на нарацијата или, попрецизно, границата меѓу наративната и дескриптивната диегетска инстанца“ (Караниколова 2012: 13). Современите критичко-теориски согледувања упатуваат кон заклучокот дека литерарната дескриптивна категорија во расказите на Конески е независен наративен ентитет на нарацијата во потесна смисла (=низата од „кардинални функции“), односно дека дескрипцијата е суверен наративен ентитет, а не само еден аспект на диегезисот.

Иако, како што упатуваат и воводните напомени, значењето на „Лозје“ не треба да се увеличува, неспорно е дека прозното деби на Конески се вбројува меѓу книжевните остварувања на современата македонска книжевност коишто припаѓаат на категоријата *објавени пред своето време*. Нејзиното објавување, согледано од денешна перспектива претставува настан во македонската книжевност. За да биде перципирано и соодветно вреднувано како такво во македонската книжевна стварност, се чини, неопходни беа поетичките можности што македонската книжевност ги осозна искуствено, преку својот натамошен книжевен развој, заклучно со најновата македонска проза. Исто така беше значајно и применувањето на современите книжевно-теориски пристапи со коишто повремено се остваруваат не само потребните туку и неопходните нови вреднувачки микрочитања на расказите на Конески. Но, со тоа, имплицитно се отвора и прашањето за развојот на македонската проза ако Конески имаше време повеќе да се посвети на изразувањето во прозна форма.

Користена литература

Андреевски, Ц. (1992). *Разговори со Конески*. Скопје: Култура.

Андреевски, Ц. (2009). Конески: Кажувања (11). *Окно*. Преземено од <https://okno.mk>, 7.4.2021.

Вангелов, А. (2021). Нашата нова проза. *Нова Македонија*. Преземено од <https://www.novamakedonija.com.mk>, 30.4.2021.

Друговац, М. (1990). *Историја на македонската книжевност: XX век*. Скопје: Мисла.

Ѓурчинов, М. (2002). Блаже Конески, стожерна личност – белег на епохата. Во: *Делото на Блаже Конески (остварувања и перспективи) – Меѓународен научен собир од 80-годишнината од раѓањето на Блаже Конески*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

- Ѓурчинов, М. (2008). Прозното деби на Блаже Конески. Во: М. Ѓурчинов, *Време и израз / Присутности – избрани дела т.1*. Скопје: Матица македонска.
- Јурукоска, А. (2020). Воодушевен сум од нашата сегашна проза – разговор со Атанас Вангелов. *Стожер ревија за литература, култура и уметност*, бр. 137 (4/2020), 10-12.
- Караниколова, Л. (2012). Описното рамниште во прозата на Конески (или: Дескриптивниот дијегетски аспект во збирката раскази „Лозје“). Во: Л. Караниколова, *Наратоструктури – читања*. Скопје: Галикул.
- Конески, Б. (1967). *Лозје*. Скопје: Култура.
- Митрев, Д. (1988). Помеѓу ситуации и реминисценции. Во: Полемиците во македонската книжевност – *Стремеж* 1-2.

KONESKI'S "VINEYARD" AS A (NON)ACCIDENTAL EVENT IN MACEDONIAN LITERATURE

Abstract: "...I have never had a serious intention to create prose. And that collection somehow was created by accident," said Blaže Koneski about his collection of short stories titled "Vineyard". However, read and valued in the overall Macedonian literary context, this book, although it has not experienced more thorough critical reviews and evaluations and is not much valued in the period of its publication, is far from an accident and represents an event in contemporary Macedonian literature. This is not only because several of the stories published in it belong to the anthological crown of the Macedonian and South Slavic (formerly Yugoslav) prose artistic expression, but above all, because with "Vineyard", Koneski has made an extremely important step forward for our fiction, both thematically and in terms of expression. Reading this book in the context of the historical development of Macedonian prose indicates that its publication has played a key role in modernizing Macedonian literature, freeing itself from the stereotypes and anachronisms predominantly present in Macedonian (and Yugoslav) prose production after World War II. This book, "Vineyard", is read and commented from such a perspective, as the realization of exceptional poetic innovation of its time. But, at the same time, in reading and commenting, Koneski's autopoetic expressions are taken into account, which points to the necessity of "Vineyard" to be valued as a confirmation of the inspired, non-dogmatic aesthetics of his overall creative expression. The question also arises about the development of Macedonian prose, if Koneski had more time to devote to expressing himself in prose.

Keywords: Blaže Koneski, "Vineyard", prose, poetics, modernism.